

דברי תורה

מאת נ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

שב"ק פרשת מטות – מסעי תשע"ב לפ"ק

יוצא לאור ע"י מכון מעדני מלך וויען - גליון תשמ"ז

סעודה שלישית

בקעמפ מתיבתא נחלת יעקב וויען - לאק שעלדריק

שחלקו, נמצא שהרוצח מיואש לחזור עד שתיגמר חלוקת הארץ, לכן בכהאי גוונא שלא יהיה לו תקוה לשוב תיכף, לא אמרה תורה לגלות ודפח"ח. ובאמת על אריכת ימיו של אלעזר איכא נבואת ה' עוד קודם פרשת חלוקת הארץ, שעוד כאשר נצטוה משה לסמוך את ידיו על יהושע, אמר לו ה', ולפני אלעזר הכהן יעמוד ושאל לו במשפט האורים לפני ה', על פיו יצאו ועל פיו יבואו (במדבר כו-כא), הרי שהובטח אלעזר שיהיה עד אחר כניסת הארץ.

ועל פי דרכו יש לומר עוד, בהקדם לבאר עצם הדבר שיתלה התורה עונשו של ההורג נפש בשגגה במיתת הכהן גדול, שלא מצינו זמן עונש כזה שיהא תלוי במיתת אחר בשום חטא שבתורה. ומהו המדה כנגד מדה שיש בעונש זה על החטא של הריגת נפש בשגגה. ונראה לבאר, כי התורה חייבה קרבן כפרה גם על חטא של שוגג, ולכאורה הרי לא התכוין האדם לחטוא ולמרוד, ולמה יהא צריך כפרה. וצריך לומר דאם היה האדם משים לב להתבונן על כל פעולה שעושה שלא יהיה בו נדנדוד חטא, מגודל זהירותו לא היה נכשל בהחטא, ורק חסרון התשומת לב לזהירות מעשיו הביאו לידי כך, ועל כן צריך כפרה. וכמו כן הורג נפש בשגגה, עולה הסולם ונופל על האדם והרגו, או נשל הברזל מן העץ ומצא את רעהו ומת, הרי חסר להאדם זה תשומת לב על חי נפש חבירו, שלא יעשה מעשה כזו כאשר אדם עומד

נקם נקמת בני ישראל מאת המדינים, אחר תאסף אל עמיק (לא-ב). הנגינה על תיבת 'נקם' הוא רביעי. - ולהלן בפרשה, וישלח אותם משה וגו' ואת פנחס בן אלעזר הכהן וגו' (לא-ו). וברש"י מפני מה הלך פנחס ולא הלך אלעזר, אמר הקב"ה מי שהתחיל במצוה שהרג כזבי בת צור, יגמור ע"כ. ויש לדקדק למה לא הקשה, מפני מה הלך פנחס ולא הלך משה בעצמו. וגם לטעם מי שהתחיל במצוה יגמור, הא גופיה קשיא למה לא התחיל משה גם מתחלה, והניח המצוה לפנחס להיות מן הקנאין פוגעין בו, ולא נודרו בעצמו.

ונראה דהנה להלן בפרשה נאמר, והערים אשר תתנו שש ערי מקלט תהיינה לכם (לה-ג), וברש"י מגיד שאף על פי שהבדיל משה בחייו שלש ערים בעבר הירדן, לא היו קולטות, עד שנבחרו שלש שנתן יהושע בארץ כנען (ספרי ח) ע"כ. ויש להבין טעם הדבר שקודם כניסת הארץ לא היו הערי מקלט קולטין את הרוצח. וכתב במשך חכמה, דהנה ה' אמר, אלה שמות האנשים אשר ינחלו לכם את הארץ אלעזר הכהן ויהושע בן נון (לד-ו), הרי זה נבואה שיהיו חיים וקיימים, כי לא יתכן שיהיה ה' מייחד להם אנשים על הספק (לשון הרמב"ן לעיל כא-א). והנה הרוצח בעודו יושב בערי מקלט מקוה תמיד שמא ימות הכהן המשווה ויצא במיתתו. אבל במדבר שהיה אלעזר הכהן הגדול, והשי"ת אמר שהוא יהיה קיים עד אחר חלוקת הארץ, שבע שכבשו ושבע

סמוך לו שלא יזוק, ואם היה ילד שלו עומד תחת הסולם בשעה שאדם עולה, היה מזהירו שילך משם, ולכן חייב עלה כפרה.

ומהו התיקון לזה, שמעתה ירגיל עצמו להחשיב חיי חבירו, ולוותר גם על נוחיותו עבור חיי של שני. ודבר זה יושג כאשר ילך לגלות לעיר אחרת רחוק מביתו ואוהביו, ומשתוקק תמיד לחזור הביתה, וזה יהיה תלוי במיתת אדם אחר, הוא הכהן הגדול, וכל תפלותיו של הרוצח הוא שיוכל כבר לשוב לביתו, וזה יהיה כאשר יקצר ה' ימי הכהן, אז יגיע למטרתו לחזור לביתו. והרי אנו רואין שאמותיהן של כהנים גדולים היו חוששין לזה, ועבור כן היו מספקות להן מחיה וכסות (מכות יא.). וזה יהיה תיקונו של הרוצח להחשיב חיי הכהן הגדול, ולא יתפלל ויבקש רחמים שימות הכהן עבור נוחיותו שיוכל לחזור הבית, ובוזה יתוקן חטאו שלא היה זהיר לשמור חיי חבירו. ומדי יום ביומו כאשר יעמוד בבוקר ושואף לחזור הביתה, ובידו להפיל תחנה על מות הכהן הגדול, והוא גובר על עצמו ואומר, עבור נוחיותי לא ימות אדם, בזה הוא מתקן מה שעיוות. ועל זה רמז הכתוב (דברים יט-ד) וזה 'דבר' הרוצח אשר ינוס שמה וחי, וחז"ל (שם יב:) דרשוה מלשון דיבור, שאם רוצים לכבדו יאמר להם רוצח אני ע"ש. ולפי מה שנתבאר, תיקונו של הרוצח שם בערי מקלט הוא 'דבר' הרוצח, מה הוא מדבר ומתפלל, אשר רק אם לא יתפלל על מות הכהן הגדול אז יבוא בזה לתיקונו.

אמנם הא תינח בכהן גדול שאין שנותיו קצובים, בדרך כל שאר בני אדם, שיוכלו מן השמים להאריך או לקצר ימיו, והרוצח לא מבקש על מיתתו בקוצר ימים, שפיר הוי זה תיקון לנפשו. אבל בעבר הירדן קודם שנכנסו לארץ, ואלעזר היה הכהן גדול, והיה מובטח מפי ה' עצמו שיחיה עד שינחיל לישראל את הארץ, אם כן תפלת האדם על מיתת הכהן הגדול הוא תפלת שוא, כי דבר אשר יצא מפי ה' לא ישוב ריקם, אם כן אין לו להרוצח נסיון על תפלתו למיתת הכהן הגדול, כי תפלת שוא הוא, וממילא לא ישיג מטרתו שם בערי מקלט לקלוט בנפשו חשיבות חיי האדם יותר על נוחיותו, על כן אין ערי מקלט קולטת עד אחר שיכנסו לארץ ישראל.

ובזה נחזור למלחמת מדין, שצוה ה' למשה לצאת ללחום כנגדם, אשר הצלחת ניצוח המלחמה

הוא רק כאשר ימסרו נפשם אנשי הצבא לכבוד ה', ולא יאמרו כחי ועוצם ידי עשה לי את החיל, אלא להשליך יתבם רק על ה', כמו שדיבר אליהם הכהן המשיח קודם שיצאו, שאמר הכתוב כי תצא למלחמה על אויביך, וראית סוס ורכב עם רב ממך, לא תירא מהם, כי ה' אלקיך עמך וגו', ואמר אליהם שמע ישראל אתם קרבים היום למלחמה על אויביכם, אל ירך לבבכם אל תיראו וגו', כי ה' אלקיכם ההולך עמכם להלחם לכם עם אויביכם להושיע אתכם (דברים כ-א). ובאלשיך הק' פירש הכתוב (שם ז-יז) כי תאמר בלבבך רבים הגויים האלה ממני איכה אוכל להורישם, דהיינו רק כאשר תאמר כן שאין בידך להורישם לולא עזרת ה', אז לא תירא מהם, אבל אם לא תאמר כן, ותחשוב שגם בכחות עצמיים תוכל לנצחם, אז ה' לא יהיה עמכם, ויש לכם לירא מהמלחמה.

ולכן לא יצא משה רבינו בעצמו לעמוד בראש אנשי המלחמה, וגם לא שלח אלעזר הכהן, אלא מסר הדבר לפנחס, כי משה היה מובטח שלא יפול במלחמה, שהרי אמר לו ה' 'אחר תאסף אל עמיך', והיינו שרק אחר שיגמור המלחמה אז יבוא עתו, ואם כן אין לפניו מסירת נפש לצאת במלחמה, כי מובטח הוא שלא יפול. וכמו כן אלעזר הכהן שהיה מובטח שיכנס לארץ ישראל, ולא ימות במלחמה, היה חסר לו מבטחונו על ה' בנצחונו, שיצטרך להשליך כל יהבו על ה', כי בטוח הוא שלא יזוק. על כן בחר משה בפנחס שהוא יצא למלחמה בגודל בטחונו על ה'.

אמנם יש עוד טעם מה שלא יצא משה רבינו בעצמו בראש הצבא, והוא מה דאיתא במדרש (במדבר כב-ד) אמר הקב"ה למשה נקם נקמת אתה בעצמך, והוא משלח את אחרים, אלא מפני שנתגדל בארץ מדין, אמר אינו בדין שאני מיצר למי שעשה בי טובה, המשל אומר, בור ששתית ממנו אל תזרוק בו אבן ע"כ. והיינו כי התורה צוותה עלינו במדת הכרת הטוב, ולא להיות כפוי טובה, וכמו שנאמר (דברים כג-ח) לא תתעב מצרי כי גר היית בארצו, וברש"י אף על פי שזרקו זכוריכם ליאור, מה טעם, שהיו לכם אכסניא בשעת הדחק ע"כ. הרי לנו עד כמה מחוייבים אנו בהכרת הטוב, גם לאלה שאחר הטובה שיעבדו את ישראל בחומר ולבנים, ובמיתת בניהם, מכל מקום אין לשכוח הטובה שהיה

לנו מהם. ויש בזה מוסר השכל, כי ביציאת מלחמת מדין היה תלוי חייו של משה, שאמר לו ה' 'אחר' תאסף אל עמיך, ואף על פי כן נודרו להפקיר חייו לצורך מצות ה', ותיכף באותו יום מסר מצוה זו לישראל, והפקיר חייו על זה, אבל מדת הכרת הטוב לא הפקיר על זה, ומסר מצוה זו ביד אחרים.

ומצינו במשה רבינו בהעשר מכות שהביא ה' על מצרים, שבמכת דם נצטוה, אמור אל אהרן קח מטך ונטה ידך על מימי מצרים (שמות ז-ט), וברש"י לפי שהגין היאור על משה כשנשלך לתוכו, לפיכך לא לקה על ידו, לא בדם ולא בצפרדעים, ולקה על ידי אהרן (שמו"ר ט-י) ע"כ. וכמו כן במכת כנים, כתב רש"י (ח-ב) שלא היה העפר כדאי ללקות על ידי משה, לפי שהגין עליו כאשר הרג את המצרי ויטמנהו בחול (ב-יב), ולקה על ידי אהרן (שמו"ר י-יז). הרי לנו גודל מדת הכרת הטוב גם למים ולעפר שאינם בעלי הרגש, אשר הגם שהיו לצורך פירסום אמונת אלקי עולם, לא היה על ידי משה. ונראה דזהו הטעם שעל תיבת נקם נקמת בני ישראל, נמסר הנגינה רביעי, כי זהו הפעם הרביעי שמצינו במשה שלא נתקיים על ידו מצות ה' בעצמו רק על ידי שליח מסיבת הכרת הטוב, במכת דם, ומכת צפרדע, ובמכת כנים, וכעת במלחמת מדין.

וידוע כי נפש חיה הוא שמו (בראשית ב-יט), ובשמו של האדם מונח כל תכונת נפשו, ובהשם 'משה' עצמו מוטבע מדת הכרת הטוב, דאיתא במדרש (ויק"ר א-ג) עשרה שמות נקראו לו למשה, ירד, חבר, יקותיאל, אביגדור, וכו' אמר לו הקב"ה למשה, חייך מכל שמות שנקראו לך, איני קורא אותך אלא בשם שקראתך בתיה בת פרעה, ותקרא שמו משה (שמות ב-י), ויקרא אל משה (ויקרא א-א) ע"כ. אמנם אינו מבואר שם טעם הדבר שבחר ה' בשם זה דייקא יותר מכל שאר השמות. אמנם במדרש (שמו"ר א-כא) כתב, מכאן אתה למד שכר של גומלי חסדים, אף על פי שהרבה שמות היו לו למשה לא נקבע לו שם בכל התורה אלא כמו שקראתו בתיה בת פרעה, ואף הקב"ה לא קראהו בשם אחר ע"כ.

ובספר אבן שלמה (ויקרא אות א) כתב בשם ספר אחד עוד טעם לדבר, על פי מה שכתוב בעל עקדה (ר"פ תשא שער נ"ב) ותוכן דבריו דהכרת טובת זולתו והשבת גמולו לו, היא מדה יקרה מאד, אף שהמטיב אינו מבקש תודה והשבת גמול. וההיפוך

מן המדה היקרה הזאת הוא כפיית הטובה המקובלת, והיא מדה רעה ופחותה מאד. ולכן בעבור שבת פרעה עשתה עם משה חסד גדול, ראויה היא להשיב גמולה הטוב, ולקרוא אותו בשם שהיא נתנה לו. ואמר הקב"ה שמזה ילמדו בני אדם להתנהג במדת הכרת הטובה שהיא מדה חשובה מאד עכ"ד. ועל פי זה יש לפרש דברי הנביא (מלאכי ג-כב) זכרו תורת משה עבדי, וצריך ביאור דהוה לי למימר למדו או קיימו או עשו, ומדוע אמר זכרו. אך כיון שמהשם של משה יש ללמוד מדה טובה של הכרת הטוב, על כן יש לזכור תורת משה, מה שיש ללמוד מן שם משה ודפח"ח.

ובזה יתבאר מה שעמד משה רבינו מן הצד במעשה דזמרי, אשר גם אחר שאמר לו פנחס, לא כך למדתני רבינו הבעל ארמית קנאין פוגעין בו, השיב לפנחס קריינא דאגרתא איהו ליהוי פרוונקא (סנהדרין פב). והוא לפלא על משה רבינו שאמרו עליו אודהב כסף לא ישבע כסף (קהלת ה-ט), אודהב מצות לא ישבע מצות (מכות י), לא יודרו לקנא קנאת ה'. אך הענין הוא, כי אמרו חז"ל (שם) שאם פירש זמרי [מן האשה] והרגו פנחס [אחר כן] נהרג עליו [שלא נאמרה הלכה דא אלא בשעת מעשה] ע"כ. ואם כן בהריגת זמרי ברומח שבידו הרי נהרגה גם כזבי בת צור, אשר ראש אומות בית אב במדין הוא (כח-טו), שהיתה בת מלך מדין, ולכן משה רבינו שהיה לו הכרת הטוב למדין, שנתנו לו אכסניא בשעת הדחק כאשר ברח משה מפני פרעה וישב בארץ מדין (שמות ב-טו), על כן עמד מן הצד והניח המצוה לפנחס. והרי זה קל וחומר, ומה במלחמת מדין שאמר לו ה' בהדיא נקם נקמת בני ישראל, לא עשה כן בעצמו אלא על ידי שליח, מכל שכן במעשה דזמרי שהיא הלכה ואין מורין כן, בודאי שמצד הכרת הטוב לא יעשנה בעצמו.

ואולי זה היה הערמה מזמרי בן סלוא, שאמר הכתוב (כח-ו) ויקרב אל אחיו את המדינית 'לעיני משה ולעיני כל עדת בני ישראל', כי באמת חשש לחייו שלא יעמוד קנאי ויפגע בו כדין תורה, אבל הכיר את מדותיו של משה שהוא לא יעשנה מצד ההכרת הטוב למדין, וכאשר יראו כל ישראל שאין משה פוגע בו, גם הם יעמדו מן הצד ולא יפגעו בו. אמנם במקום שיש חילול השם אין חולקין כבוד לרב, וירא פנחס ויקח רומח בידו וגו'.

ובזה יתבאר מה שכתב רש"י (כח-יא) שהיו השבטים מבזים אותו, הראיתם בן פוטי זה שפיטם אבי

אמו עגלים לעבודה זרה והרג נשיא שבט מישראל, לפיכך בא הכתוב ויחסו אחר אהרן (סנהדרין פב: ע"כ. והקשו המפרשים דאם עשה פנחס דבר טוב, מה נפקא מינה מי היה אבי אמו. ועוד הא גם הם ידעו יחוסו שהוא בן אהרן, ואף על פי כן ביזוהו. אך לפי המתבאר יש לומר, דהם ביזו את פנחס כי גם הוא היה צריך להכיר טובה למדין, שהרי הוא בן פוטי, יתרו כהן מדין (שמות ב-טז), ומצד יחוס האם שהיא מבנות פוטיאל אין לו לפגוע בהם, דהא מהאי טעמא עמד גם משה רבינו מן הצד ולא הרגו בקנאתו, ומאי שנא פנחס. אבל האמת הוא דגר שנתגייר כקטן שנולד דמי (יבמות כב.), ובמתן תורה נתגיירו כל ישראל, ואין לו מאז קשר עם אבי אמו, וממילא לא חייב בהכרת הטוב מצד בנות פוטיאל, וזהו שבא הכתוב ויחסו אחר אהרן, שאין לו צד יחוס אלא מאהרן, ועם אבי אמו אין לו קירבות.

ואמר הכתוב שוב, ויאמרו אל משה עבדיך נשאו את ראש אנשי המלחמה אשר בידנו ולא נפקד ממנו איש (לא-ט). ובגמרא (שבת סד.) אמר להן משה לישראל שמא חזרתם לקלקולכם הראשון, אמרו לו לא נפקד ממנו איש [לא נחסר מדת יהודית] ע"ש. ויש להבין אריכות הלשון 'אנשי המלחמה אשר בידנו'.

ונראה דהנה בספר אמרי יצחק (פרשת אמור) פירש הכתוב שם, והכהן הגדול מאחיו אשר יוצק על ראשו שמן המשחה ומלא את ידו ללבוש את הבגדים (כא-ג), כי גדולת הכהן גדול שזכה להתמנות זו, להיות עומד בראש עובדי בית ה' ולהכנס לפני ולפנים, אשר כל אדם לא יהיה באהל מועד, היינו משום שקידש וגידר עצמו באות ברית קודש שנחתם בבשרו, ולפי ערך קדושתו כן הוא גדולתו יותר מאחיו. והנה תיבת 'יד' במילואו, יו"ד דל"ת, עולה כמספר 'חותם'. וזהו שאמר והכהן הגדול מאחיו אשר יוצק על ראשו שמן המשחה, במה זכה להיות גדול על אחיו, ומלא את 'ידו' ללבוש את הבגדים, בשביל שהוא מילא את היד, שחותמו הוא בקדושה וטהרה, בזה הוא עומד גדול יותר על חבירו ודפ"ח.

והנה העצה לאדם לינצל מחטא זה, הוא רק על ידי עסק התורה ולהעמיק בה, ובראתי יצר הרע בראתי לו תורה תבלין (קידושין ל:). וכמו שכתב הרמב"ם (ה' איסורי ביאה כב-כא) 'פנה עצמו ומחשבתו לדברי תורה, וירחיב דעתו בחכמה, שאין מחשבת עריות מתגברת אלא בלב פנוי מן החכמה וכו', ע"ש. ואיתא בגמרא (עבודה זרה יז.) רבי חנינא ורבי יונתן הוו אזלי באורחא וכו', אמר ליה ניזיל אפתחא דוונות ונכפייה ליצרין ונקבל אגרא וכו'. אמר ליה מנא לך הא [דסמכת אנפשיך למיתי הכא ולא מסתפת מיצר הרע], אמר ליה כתיב (משלי ב-יא) מזומה תשמור עליך תבונה תנצרכה וכו', מדברי זמה תשמור עליך תבונה תנצרכה [תשמור עליך מכל דבר רע והרהור חטא, ואנו הולכין הלוך ודבר בדברי תורה] ע"כ.

והחיד"א בספרו שמחת הרגל כתב לפרש בפרשתנו, זאת חקת התורה וגו', כל דבר אשר יבא באש תעבירו באש וטהר (לא-כא), כי היצר הרע הוא אש, שמחמם האדם לעבירה, נורא בי עמרם (קידושין פא.), ואין תרופה משובחת יותר מאש התורה, אשר כה דברי כאש (ירמיה כג-כט). וזהו כל דבר אשר יבא באש, באש היצר הרע, תעבירו באש, באש התורה ע"כ. וכן כתבו לרמז בפרשתנו, ויסעו ממדבר סיני ויחנו בקברות התאוה (לג-טז), כי הפורש עצמו מן התורה ונוסע ממדבר סיני, כתינוק הבורח מבית הספר, אז ויחנו בקברות התאוה, הוא נופל ונקבר בתאוות, אשר יצר לב האדם רע מנעוריו.

ולכן כאשר הוצרכו לצאת למלחמת מדין, שהיה בזה נסיון גדולה ליוצאי הצבא, למצוא נשי מדין, ואחר כך להסיר מהם תכשיטיהם, הוצרכו להחליץ מתחלה בדברי תורה, שיהיה ראשם שקוע בתורה, שלא יהיה לבם פנוי מן החכמה. וזהו שאמרו למשה, עבדיך נשאו את 'ראש' אנשי המלחמה, לנשא את ראשם ומחשבתם שיהיו שקועים במחשבות טהורות ובעסק התורה, ועבדיך נשאו את ראש 'אנשי המלחמה אשר בידנו', אותם האנשים שיש להם מלחמה כבידה ביצרם אודות החותם של קדושה שנרמזת 'בידנו', ועל ידי שיהיו שקועים בתורה, זכו שלא נפקד ממנו איש לעבירה.

נתנדב ע"י ידידיו מוה"ר ר' שמואל דוד פרידריך הי"ו לרגל השמחה השרויה במעונו בהכנס בנו לעול התורה והמצוות למו"ט	נתנדב ע"י ידידיו מוה"ר ר' יעקב בער גרינוואלד הי"ו לרגל השמחה השרויה במעונו בהכנס בנו ה' שמואל זלמן ני"ו לעול התורה והמצוות למו"ט	נתנדב ע"י ידידיו מוה"ר ר' ישראל וויינגארטן הי"ו לרגל השמחה השרויה במעונו בהכנס בנו ה' יעקב יוסף ני"ו לעול התורה והמצוות למו"ט	נתנדב ע"י ידידיו מוה"ר ר' נחמ"י פיערווערקער הי"ו לרגל השמחה השרויה במעונו בהולדת בתו למול מוב	נתנדב ע"י ידידיו מוה"ר ר' יעקב שאלאמאן הי"ו לרגל השמחה השרויה במעונו בהולדת בנו למול מוב
---	--	---	--	---